

Katolícka politika v 20. storočí – Pred vojnou

Pavel Zahradník

11. decembra 2019 ✝ **Politika**

Kresťanská, teda katolícka politika plní požiadavky, ktoré na politiku kladie katolícka sociálna náuka. Alebo ešte inak: katolícka politika sa snaží o podrobenie celej spoločnosti a všetkých štátov vláde Krista Kráľa, napomáha večnej spáse duší a navyše dbá o časné blaho obyvateľov, či ich už nazveme poddanými alebo občanmi. Takúto katolícku politiku sa po celé dejiny kresťanstva s rôznym úspechom snažili privádzať k životu mnohí zbožní panovníci, z nich niektorých po ich smrti Cirkev postavila na oltár ako vzor kresťanského života.

Katolícki myslitelia sa potom pokúšali zásady tejto politiky vysvetliť, opierajúc sa pritom o zdravú teológiu a filozofiu, v traktátoch, ktoré od doby vrcholného stredoveku do značnej miery nadväzujú na klasické aristotelovské poňatie politiky. Nepochybne najslávnejším z týchto traktátov je spis sv. Tomáša Akvinského, *De regimine principum*, dnes častejšie nazývaný *De regno ad regem Cypri*.

Keď sa pokúšame bližšie opísať komplikovaný vývoj katolíckej politiky v dvadsiatom storočí, je nutné krátko sa zastaviť u jej východísk, teda pri situácii, ktorá nastala v predchádzajúcom storočí, po páde *ancien régime*. Devätnáste storočie, tak ako vyšlo z francúzskej revolúcie a napoleonských vojen, bolo dobou stretu konzervativizmu, obvykle úzko spojeného s kresťanstvom, a protináboženského liberalizmu, pričom útočiacou stranou, dobývajúcou nové a nové víťazstvá, bola strana liberálna; v druhej polovici storočia postupne získaval na sile aj druhý nepriateľ kresťanstva, totiž socializmus, nadväzujúci na rôzne radikálne prúdy z predošlých desaťročí.

Katolícke princípy vtedy v široko poňatom konzervatívnom tábore obhajovali nielen významní reakční myslitelia, prevažne francúzski, ktorí sú dnes pre nás klasikmi kontrarevolučného myslenia, ale tiež politické hnutia s významným ľudovým prvkom, nech už ide o francúzskych povstalcov vo Vendée, neapolských sanfedistov, španielskych karlistov alebo portugalských miguelistov.

V druhej polovici storočia, v dôsledku postupného rozširovania volebného práva, sa objavujú prvé politické strany v dnešnom zmysle slova. Pokiaľ ide o katolícke strany, je potrebné na prvom mieste uviesť nemeckú stranu Centrum, založenú v roku 1870 a obhajujúcu záujmy nemeckých katolíkov ohrozovaných najmä v ťažkej dobe *Kulturkampfu*.

Nového podnetu, ktorý mal zásadne ovplyvniť dejiny katolíckej politiky v dvadsiatom storočí, sa katolíkom dostalo v roku 1891. Pápež Lev XIII. už v predchádzajúcich rokoch vydal niekoľko dôležitých encyklik zaoberajúcich sa politickými otázkami. Uvedme z nich napríklad *Diuturnum illud* (1881), *Immortale Dei* (1885) alebo *Liberas prestantissimum* (1888). Encyklika *Rerum novarum* z roku 1891, venujúca sa otázkam kapitálu a práce, teda aj robotníckej otázke, vtedy už veľmi naliehavej, sa však stala podnetom (aj bez toho, aby sama obsahovala nejakú výzvu v tomto smere) k zakladaniu nových kresťanských politických strán, ktoré sa nazývali kresťanskodemokratickými alebo kresťanskosociálnymi a ktoré (na rozdiel od

starších konzervatívnych strán) sa jednoznačne hlásili k princípom demokracie.

Názov „kresťanská demokracia“, ktorého autorom bol belgický kňaz Antoine Pottier nakoniec schválil aj sám Lev XIII., ktorý v roku 1901 vydal ďalšiu encykliku nazvanú *Graves de communi*, ktorá bola celá venovaná špeciálne kresťanskej demokracii. Lev XIII. však zároveň v tejto encyklike autoritatívne stanovil, čím by kresťanská demokracia mala byť a čím by byť rozhodne nemala. Jednoznačne deklaroval, že termínu „kresťanská demokracia“ sa nemá dávať politický obsah, keďže by to vzbudzovalo dojem, že katolíci snád podporujú (ako by sa mohlo zdať z etymológie samotného slova „demokracia“) vládu ľudu, takto to však nie je, pretože evanjelium je možné dobre spojiť s rôznymi formami vlády.

Kresťanská demokracia teda má byť, podľa definície Leva XIII. len „dobročinnou kresťanskou akciou pre ľud“. Učenie Leva XIII. je teda v plnom súlade s tradičným učením Cirkvi, nadväzujúc tu tiež na klasické grécke myslenie, podľa ktorého je v princípe prípustná vláda jedného (monarchia), vláda skupiny obyvateľov (aristokracia) aj vláda ľudu (demokracia). V tejto poslednej forme vlády však nachádzame najviac rizík a nebezpečenstiev.

Vzniku stále nových kresťanskodemokratických strán a hnutí, encyklika *Graves de communi* už nezabránila. Dodnes sa kresťanskí demokrati (pokiaľ sa vôbec ešte o pápežských encyklikách zmieňujú) odvolávajú práve na *Rerum novarum*, aj keď sa v tejto encyklike o kresťanskej demokracii vôbec nehovorí, zato mlčia o *Graves de communi*, ktorá pod pojmom kresťanská demokracia rozumie niečo diametrálne odlišné od dnešného chápania tohto sústavia. Je však nutné priznať, že samotné nie príliš vhodné použitie výrazu „demokracia“ pre „dobročinnú kresťanskú akciu pre ľud“, aj keď s vyššie uvedeným upozornením Leva XIII., k politickému chápaniu tohto slova a k nasledujúcim politickým aktivitám nutne muselo zvädzať.

Nezadržateľný potom bol aj postupný príklon nových strán k demokracii v novovekom zmysle tohto slova, teda nie k demokracii ako technike vlády, známej už v staroveku a stredoveku, ale k neznášanlivej a výbojnej demokratickej ideológii, snažiacej sa (aj násilím) zlikvidovať všetky ostatné formy vlády a ústiacu nakoniec v takpovediac náboženskú adoráciu demokracie, ktorej sme v súčasnosti svedkami.

Dvadsať storočie môžeme v Európe označiť za obdobie demokracie, a to v oboch jej hlavných podobách (keď použijeme dnes už klasickú terminológiu Jacoba L. Talmona), totiž v podobe totalitnej aj podobe liberálnej, oboch však vychádzajúcich z osvietenského dedičstva a oboch vyznávajúcich zásadu, že všetka moc vychádza nie od Boha, ale od ľudí.

Kresťanskodemokratické strany vniesli do politického hnutia katolíkov istú novú dynamiku, ktorá konzervatívnym stranám väčšinou chýbala a podchytili nové vrstvy obyvateľstva, zároveň však katolícke politické hnutie rozdelili. Polemiky medzi kresťanskými demokratmi a katolíckymi konzervatívami sú v nasledujúcich desaťročiach veľmi časté. Niektoré z kresťanskodemokratických hnutí vo svojom nadšení pre demokraciu začali opúšťať pôdu pravoverného katolicizmu.

Včas však zasiahol sv. Pius X. a encyklikami *Pieni l'animo* z roku 1906 a *Notre charge apostolique* z roku 1910 odsúdil závažné omyly, ktoré sa v tejto súvislosti vyskytli v Taliansku a Francúzsku. Taliansky kňaz Romolo Murri, ktorý obdiv k politickej demokracii (neskôr prešiel na stranu novovzniknutého fašizmu) spájal s modernizmom, bol nakoniec v roku 1909 exkomunikovaný, zvlášť dôležité potom bolo pápežovo odsúdenie hnutia *Sillon* („Brázda“), vedeného Marcom Sangnierom, ktoré sa pokúšalo spojiť kresťanstvo

s ideálmi francúzskej revolúcie.

Je však nutné podotknúť, že mimo Talianska a Francúzska vznikli ďalšie kresťanskodemokratické strany, ktoré sa do konfliktu s cirkevnou autoritou nedostali – tak tomu bolo napr. v krajinách rakúsko-uhorskej monarchie alebo v Nemecku, kde však tamojšia strana Centrum bola pozostatkom skorších časov ešte pred *Rerum novarum*. V dobe pred prvou svetovou vojnou kresťanskodemokratické strany nenadobudli vo svojich krajinách väčšieho významu.

Záujmy francúzskych katolíkov v dobe, keď Sangnier zakladal svoj *Sillon*, už obhajovalo iné hnutie, a to *Action française*, založené v roku 1898, ktorého čelným predstaviteľom bol od počiatku Charles Maurras (1868 – 1952), pozitivist a agnostik, ktorý sa na katolicizmus obrátil až tesne pred svojou smrťou, ale ktorý (ako to sám o sebe hovorí Ernest Psichari) „skôr miloval Cirkev, než jej uveril“. Maurrasova *Action française*, rojalistická a nacionalistická, si veľmi rýchlo získala stúpencov medzi katolíckou mládežou, medzi francúzskymi biskupmi a kňazmi, aj keď od počiatku sa aj v katolíckom prostredí miestami stretávala s nepriateľstvom.

Je pochopiteľné, že skutočnosť, že na čele hnutia francúzskych katolíkov stojí agnostik, viacerých znepokojovala, obzvlášť keď v raných, už pozabudnutých Maurrasových publikáciách ešte z doby pred vznikom *Action française*, sa nachádzali pasáže dozaista zasluhujúce odsúdenie. Maurrasa však svojím obvyklým neomylným inštinktom podporil Pius X. Odsúdeniu Maurrasových „mladických nerozvážností“ a ich zaradeniu do Indexu zakázaných kníh zabránil s poznámkou, že inkriminované pasáže by naozaj mali byť odsúdené, ale za danej situácie toto odsúdenie nie je vhodné („*Damnabilia, sed non damnanda*“).

Nové strany a hnutia, v ktorých sa katolíci zoskupovali, neboli natoľko silné, aby sa v niektorom štáte chopili moci a pokúsili sa vybudovať kresťanský štát. O jednom štáte z tejto doby sa však treba zmieniť. Rakúsko-uhorská monarchia nebola katolíckym štátom, obzvlášť od doby dvojice májových zákonov z rokov 1868 a 1874, odsúdených bl. Píom IX. Môžeme ju označiť za štát liberálny, možno konzervatívne liberálny, avšak s katolíckou dynastiou, ktorá zabraňovala nejakým protináboženským excesom. Jej panovník sa slávnym vetom, ktoré pri pápežskej voľbe vzniesol v jeho zastúpení krakovský biskup kardinál Puzyna, zaslúžil o to, že sa pápežom stal sv. Pius X., najväčší pápež posledných storočí.

Zdá sa však, že išlo len o skutok (dnes vieme, že riadený Prozreteľnosťou), ktorého dosah si sám starý cisár neuvedomoval. Na samom sklonku Rakúsko-Uhorska, sa však objavila nádej na to, že monarchia doposiaľ katolícka skôr nominálne, by sa mohla stať katolíckym štátom, aký vtedy v celej Európe neexistoval. Tieto nádeje boli spájané s osobou následníka trónu, arcivojvodu Františka Ferdinanda (1863 – 1914), energického muža, zbožného katolíka, so starostlivo pripraveným programom vládnutia pre budúcnosť, ktorého nástupcom mal byť jeho synovec, nemenej zbožný (dnes už beatifikovaný) arcivojvoda Karol František Jozef.

Obaja arcivojvodovia, výbušný strýko s početnými povahovými nedokonalosťami aj jeho pokorný synovec svätého života, spolu navyše výborne vychádzali (čo veľmi pekne svedčí o Františkovi Ferdinandovi, ktorý predsa mohol cítiť istú horkosť nad tým, že jeho vlastní synovia boli zbavení nástupníckeho práva) a zdalo sa, že sa budú navzájom dobre dopĺňať. Sarajevská vražda Františka Ferdinanda však tieto nádeje definitívne pochovala a prvá svetová vojna, ktorú atentát vyvolal, skončila rozpadom podunajskej monarchie.

Tomuto rozpadu však predchádzala dvojročná vláda arcivojvodu Karola Františka Jozefa, teraz už cisára Karola I. (1887 – 1922), ktorý sa nielen zo všetkých síl snažil ukončiť vojnu, ktorú zdedil, ale aj behom svojho krátkeho panovania realizoval početné sociálne reformy, z ktorých treba uviesť založenie ministerstiev sociálnej starostlivosti a zdravotníctva (prvých na svete!), ale aj vydanie zákona na ochranu nájomníkov, a ďalších početných opatrení ovplyvnených encyklikou *Rerum novarum*. Karolova vláda sa stala krásnym, aj keď tragickým zakončením mnoho-storočných dejín habsburskej monarchie, ktorá v minulosti získala toľko zásluh o Cirkev.

Podunajské súšťatie bolo teraz rozdelené na niekoľko nástupníckych štátov, medzi ktorými sa nachádzalo aj Československo a Juhoslávia, čudné zlepenice, ktorých rozpad musel byť každému zrejmý od samotného počiatku. Zánik monarchie bol nepochybne veľkou stratou pre katolícke náboženstvo, čo si už vtedy, hlavne však po vypuknutí ďalšej svetovej vojny, dobre uvedomovali katolíci nielen v samotnej monarchii (tu k ich nepokoju prispievali aj dôvody geopolitické), ale aj v celej západnej Európe; s jasotom ho však privítali všetci nepriatelia katolíckej viery.

pokračovanie v ďalšom článku

URL adresa článku: <http://christianitas.sk/katolicka-politika-v-20-storoci-pred-vojnou/>